

HÉT VAKBLAD VOOR DE BOOMVERZORGING

Bomen

Nummer 60

Kwartaaluitgave
juli t/m september 2022

Erkenningsnummer P918005

Ziekte en plagen | Congressen | Veterane bomen | De boom in

boom

Kenniscentrum voor Bomen

Bestrijding kastanjabloedingsziekte
 Behoud van kastanjabomen d.m.v. warmtebehandelingen.
 In samenwerking met Wageningen University & Research.

BOOM-Taxatie
 Boom(-schade) taxaties en schadeverhaal conform de richtlijnen van de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen door geregistreerd taxateur.

BOOM-Tomografie, electro & geluid
 - zeer hoge resolutie, tot 40 meetpunten en inmeting met calliper
 - resultaat wordt afgezet tegen nauwkeurige winddrukanalyse
 - optioneel aangevuld met BOOM-Trekproef

BOOM-Trekproef, inclino- & elastometrie
 Nauwkeurig windworpgevoeligheid en/of stambreukgevoeligheid in beeld krijgen. Op basis van een boomsoortspecifieke en locatiegebonden winddrukanalyse worden de gemeten veiligheidsreserves afgezet tegen de gewenste veiligheidsfactoren.

www.boom-kcb.nl +31 (0) 516-441765 info@boom-kcb.nl Grindweg 11 8422 DM Nijberkoop

Een hartelijk welkom voor de volgende
Nieuwe leden

- Raymond van Abswoude
- Volker Haase
- Ruud Kempers
- Tim Kleinleugenmors
- Tom van Malestijn
- Bas Meelenhorst
- Jerom Pierau
- Erwin Vermuyten
- Sil Wijnholt
- Bertrand Veys

www.kpb-isa.nl
 Kring Praktiserende Boomverzorgers KP-BISA

ETW-Opleiding

Cursus Centrum Groen

Professionals in trainen en opleiden

Voor meer informatie:
cursuscentrumgroen.nl

Henry op eigen houtje

HENRY KUPPEN

Spagaat

De discussie over toe te passen inheems of uitheems plantmateriaal wil nog wel eens verhit gevoerd worden. Ik ben hierin wel gevoelig voor de argumenten van ecoloog Bert Maes. De ecologie die zich in onze klimaatzone rondom onze inheemse boom ontwikkelt, is vele malen groter dan rond de boomsoorten die hier niet hun natuurlijke biotoop hebben, zoals plataan en Amerikaanse eik, boomsoorten die je als een ecologische woestijn kunt beschouwen. Het is voor mij nog steeds een onbeantwoorde vraag of onze inheemse boomsoorten zich voldoende genetisch aan kunnen passen om de huidige klimaatverandering bij te houden. Dit vergt een snelheid die niet past bij de lange levensduur van bomen. Voor mij is genetische aanpassing een proces dat afhankelijk is van de omloopsnelheid van het organisme, en dan heb je het ook nog eens over vele generaties voordat de genetische opmaak aangepast is. Zo kan een luis met vele generaties per jaar zich vrij makkelijk genetisch aanpassen, maar een boom die honderd(en) jaren omlooptijd heeft? Het is maar zeer de vraag of onze toch relatief beperkte hoeveelheid inheemse boomsoorten dit gaat bijbenen. Wat mij in een spagaat brengt zijn de soorten die zich hier wel vanwege het huidige klimaat succesvol ontwikkelen en juist om die reden verbannen worden. Zo mogen we de hemelboom niet meer aanplanten omdat deze té succesvol is, terwijl hij wel veel – maar niet alle – ecosysteemdiensten die we aan bomen toekennen vervult! Gerenommeerde kwekers hebben tot wel meer dan 1000 boomsoorten staan, waaronder vele die nauwelijks gebruikt worden. Zoek daar je klimaatbomen (wat zijn dat eigenlijk?) maar uit, we hebben wat mij betreft geen behoefte aan meer exotische soorten uit verre oorden. Maar nummer één is voor mij nog steeds een goede open boomvriendelijke groeiplaats; dat is de meest klimaatbestendige maatregel die je kunt nemen. Ga vooral in de stedelijke omgeving aan de slag om met soorten te experimenteren, maar asjeblief doe me een lol en laat die olijven staan waar ze thuishoren, en dat is niet in Nederland en al helemaal niet in een aftandse plantbakgroeiplaats.

REDACTIONEEL

Roetschorsschimmel	4
3 ^e Europese i-Tree congres	11
Klimkampioenschappen ...	17
Hoe beheer je een veterane beuk?	21
Kennisbijeenkomsten voorjaar 2022	26
Uitnodiging kennisbijeenkomst en ALV28	

RUBRIEKEN

Welkom nieuwe leden.....	2
Henry op eigen houtje.....	3
Kruinkrabber.....	10
Van het bestuur.....	27
Van 't vat.....	29
Simens boekenkast.....	30
Kort nieuws & agenda.....	31

Colofon

Bomen is een uitgave van de KPB-ISA, Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB), Dutch Chapter van de International Society of Arboriculture (ISA).

Vakblad BOMEN komt mede tot stand door de samenwerking met:

- de Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (branchevereniging voor ondernemers, Vakgroep boomspecialisten)
- het Vlaamse Bomen Beter Beheren (de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations, BAA's)
- Wageningen UR, Alterra en Praktijk-onderzoek Plant en Omgeving (Lisse)
- de Hogeschool van Hall Larenstein
- het Innovatie en Praktijkcentrum Groene Ruimte
- de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen

Bomen wordt vier maal per jaar aan de leden van de KPB-ISA en BBB toegestuurd.

Dit nummer van Bomen is een half jaar na de verschijningsdatum ook digitaal beschikbaar op www.kpb-isa.nl

Advertentie-exploitatie

vakblad@kpb-isa.nl of penningmeester@kpb-isa.nl

Kopij

Kopij naar frank@taalbureau-ij.nl, t.a.v. Frank van Driel

Bij alle artikelen berusten de rechten van de tekst en afbeeldingen bij de auteur, tenzij anders vermeld.

Eindredactie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Grafische vormgeving

Vuijst Visuals, Zwartewaal

Redactieraad

vakblad@kpb-isa.nl
 Frank van Driel, *coördinatie*
 Kees van der Bas
 Simen Brunia
 Jaco Houweling
 Andries Welles

Aan dit nummer werkten mee

- Simen Brunia, *Bomenbieb.nl*
- Jan Willem de Groot, *Pius Floris Boomverzorging Nederland*
- Arthur De Haeck, *Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)*
- Jaco Houweling, *Bomenwacht Nederland*
- Hans Kaljee, *hoofdstedelijk bomenconsulent*
- Jitze Kopinga, *Kopinga Boomadvies*
- Henry Kuppen, *Terra Nostra*
- Bas Poutsma, *B-vier Boomspecialist*
- Erwin Reinhard, *Stichting Landschapsbeheer Gelderland*
- Peter Roskams, *Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)*

Cover

Veterane bomen: beuken in 2019
 Foto: Jaco Houweling

KPB-ISA Dutch Chapter

Heeft als doel het langs educatieve en wetenschappelijke weg zorg dragen voor een grotere waardering voor bomen als levende wezens en het bevorderen van onderzoek, technologie en beoefening van de beroepsmatige boomverzorging. De kosten voor het KPB-ISA lidmaatschap kunt u vinden op www.kpb-isa.nl

Bestuur KPB-ISA

contact@kpb-isa.nl
 Voorzitter / KPB-ISA Vacature
 Penningmeester Willem Zevenbergen
 Kennisbijeenkomsten Jan-Willem de Groot
 Algemeen bestuurslid Michael van Ruler
 NKB Annemiek van Vugt
 Secretaris Erwin Reinhard

Commissie Nationale Klimkampioenschappen

Contact: nkb@kpb-isa.nl
 Annemiek van Vugt
 Voor info www.kpb-isa.nl

Organisatie Kennisbijeenkomsten KPB-ISA

Contact: kennisbijeenkomsten@kpb-isa.nl
 Voor kennisbijeenkomsten zie www.kpb-isa.nl

BBB

BBB (Bomen Beter Beheren) is de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations (BAA's) naast de Waalse zustervereniging Arboresco. BAA's organiseert vooral klimkampioenschappen en examens voor European Treeworker en biedt een platform voor de professionele boomverzorgers en iedereen die met bomen buiten het bos te maken heeft. Dit voornamelijk door bijeenkomsten en studiedagen te organiseren die kennisuitwisseling bevorderen.

Verdere inlichtingen:
info@bomenbeterbeheren.org
www.bomenbeterbeheren.org

Roetschorsschimmel

EEN PROBLEEM VOOR BOOM ÉN MENS

AUTEURS: PETER ROSKAMS EN ARTHUR DE HAECK, INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK (INBO)

In 2016 ontving het INBO-Diagnosecentrum voor Bomen de eerste melding uit Vlaanderen van sterfte van gewone esdoorn door de roetschorsziekte. Het was de eerste keer dat deze schimmel in Vlaanderen vastgesteld werd als parasiet op levende bomen. In 2018-2019 volgden meer waarnemingen uit alle Vlaamse provincies, 16 in totaal. Voor 2016 was de schimmel wel al waargenomen op gestapeld brandhout (INBO, eigen data). De roetschorsziekte is een boomziekte die wordt veroorzaakt door de roetschorsschimmel (*Cryptostroma corticale*) en dankt haar naam aan de zwarte sporenlaag die tevoorschijn komt nadat de schors van geïnfecteerde bomen opengebarsten is. INBO bracht in 2020 een advies uit aan de Vlaamse overheid inzake de roetschorsziekte, met uitgebreide informatie die ook voor de situatie in Nederland van belang is; vandaar de opname in vakblad *Bomen*. Gezien de beperkte ruimte is ervoor gekozen de referenties waarnaar in de tekst wordt verwezen, niet op te nemen. Deze zijn na te lezen op de website van KPBI-ISA.

De schimmel werd voor het eerst beschreven op het einde van de 19e eeuw in Canada (1889). De oudste waarnemingen van boomsterfte door deze schimmel in Europa dateren uit het Verenigd Koninkrijk (1945) en Frankrijk (1950) (Abbey, 1978). In veel andere West-Europese landen is het echter een recent fenomeen: Zwitserland (2003), Oostenrijk (2004), Duitsland (2005), Tsjechië (2005), Nederland (2013) en Italië (2016) (Eppo, 2019). De schimmel wordt momenteel gerapporteerd in tien Europese landen, maar de juiste verspreiding in Europa blijft onduidelijk (Eppo, 2019; Cech, 2018). Vaak wordt aangenomen dat Noord-Amerika het oorsprongsgebied van deze schimmel is, maar de brede genetische basis die blijkt uit onderzoek, sterkt het vermoeden dat het een inheemse en geen exotische soort is (Bevercombe & Rayner, 1984). De roetschorsschimmel kan lange tijd in een boom aanwezig zijn zonder uitwendig zichtbare symptomen te veroorzaken, wat waarschijnlijk mee verklaart dat hij in veel landen lang onder de radar bleef.

Het optreden van de roetschorsziekte wordt gelinkt aan extreme droogte en hitte en het is dus geen toeval dat hij op de voorgrond treedt na de zeer droge, warme zomers van de voorbije jaren. De verandering van ons klimaat zou tot een verdere toename van deze boomziekte kunnen leiden. Deze infectie houdt ook gezondheidsrisico's in voor de mens (zie verder).

Vatbare soorten

Roetschorsziekte komt in Europa hoofdzakelijk voor op gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*). Er zijn daarnaast ook meldingen van infecties op veldesdoorn (*A. campestre*), Noorse esdoorn (*A. platanoides*), vederesdoorn (*A. negundo*), berk (*Betula spp.*), linde (*Tilia spp.*) (Eppo, 2019), witte bitternoot (*Carya alba*) (Cech, 2018) en paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*). Op andere soorten dan *Acer spp.* werd de schimmel enkel als saprofyt¹ waargenomen (Cech, 2018). In Vlaanderen gaat het in zowat alle gerapporteerde gevallen om gewone esdoorn, één melding betrof Noorse esdoorn (INBO, eigen data). De ziekte wordt niet gemeld door Vertrees & Gordon (2009) in hun overzichtswerk van Japanse esdoornsoorten. Dit zijn in Europa frequent in de handel aangeboden soorten, met name cultivars van bijvoorbeeld *Acer japonicum*, *A. palmatum*, *A. shirasawanum*, ...), die meestal in struikvorm worden gekweekt. Tot dusver werd de schimmel ook in België niet formeel vastgesteld op deze Japanse esdoornsoorten.

In Noord-Amerika wordt vooral de suikeresdoorn (*Acer saccharum*) (INBO, eigen data) geïnfecteerd.

De verandering van ons klimaat zou tot een verdere toename van deze boomziekte kunnen leiden

Biologie

De roetschorsschimmel is een zwakteparasiet. Kleine wonden aan de boom fungeren als invalspoort voor de schimmel (Kelnarová *et al.*, 2017). Hij kan gedurende lange tijd latent in het hout van gezonde esdoorns aanwezig zijn, zonder uitwendig zichtbare symptomen te veroorzaken (endofyt). Na vestiging groeien de schimmeldraden tot in het kernhout, waarna ze zich vooral in de lengterichting van de stam verder uitbreiden, een proces dat door droogte versneld wordt (Bevercombe & Rayner, 1984). Als de waardboom door stress verzwakt, met name na aanhoudende droogte en hoge temperaturen, gaat de schimmel zich als een parasiet gedragen en ziekte veroorzaken. De schimmel groeit vanuit de kern naar de periferie van de stam, tot hij de bast bereikt, waarna die afsterft. Dit betekent meestal ook het einde van de waardboom. De schimmel vormt in deze fase onder de schors een grote hoeveelheid sporen die een uitgebreide zwarte laag vormen. Daarna bladert de schors af en worden de sporen door wind en regen verspreid (Bevercombe & Rayner, 1984). De schimmel komt ook voor op dood hout, bijvoorbeeld op ongekiefd brandhout, niet ontschorste stammen en takken, waar hij zich als een saprofyt gedraagt. Tijdens de latente fase, de periode waarin geen zichtbare symptomen voorkomen, blijft de schimmel lang onder de radar. Dit verklaart mede waarom de verspreiding in Europa nog niet helemaal duidelijk is. Eigen waarnemingen ondersteunen deze vaststelling. Op een stamstuk van een gevelde esdoorn dat in een opslagplaats bewaard werd bij kamertemperatuur, ontwikkelden zich 2 jaar na de velling sporen van de roetschorsschimmel. Op het moment van de velling was de boom gezond en vertoonde geen ziektesymptomen (INBO, eigen data).

Symptomen

In een vroege fase van de infectie kan de boom droogteverschijnselen ontwikkelen: bladeren verkleuren, verdorren en vallen uiteindelijk af. Deze verschijnselen worden eerst zichtbaar in de bovenkroon en breiden zich later naar beneden uit (INBO, eigen data). Naderhand vertonen de bomen een ijle bladbezetting en kunnen twijgen en takken afsterven. Als reactie op het bladverlies ontwikkelen zich op de stam van geïnfecteerde bomen soms nieuwe scheuten die later verdrogen (Robeck, 2007). Als volledige twijgen en takken afsterven, blijven de verdorde bladeren in de herfst aan de twijg hangen, omdat het kurklaagje dat noodzakelijk is voor het afstoten van het blad, niet gevormd is. In het voorjaar komen de geïnfecteerde bomen soms niet of slechts gedeeltelijk in blad (Strouts, 1994).

In een vroeg stadium komen overlangse barsten op de stam voor, met slijmvloei en necrosen (Robeck, 2007). Nadat de schimmel parasitair geworden is, kunnen de waardbomen op een jaar tijd afsterven (Bork, 2018). Sterk aangetaste en afgestorven bomen blijken een verhoogd risico voor stam- en takbreuk op te leveren. Het meest opvallende symptoom van de roetschorsziekte is het barsten, loskomen en opkrullen van de schors van stam en takken, waarna de zwarte, roetachtige laag met enorme hoeveelheden sporen zichtbaar wordt. Na het vellen van een levende, geïnfecteerde boom wordt op het zaagvlak een bruin-groene, licht gemarmerde verkleuring zichtbaar, die typisch is voor een *Cryptostroma*-infectie (zie bijlage). Na het afsterven van de boom verdwijnt deze verkleuring en blijft een grijsachtige tint over (Robeck, 2007). De symptomen komen vooral voor op de stam en de dichtere takken.

Link met droogte en hitte

De roetschorsziekte is een typisch voorbeeld van een boomziekte die profiteert van aanhoudende droogte en hoge zomertemperaturen. Ervaringen uit Engeland tonen aan dat een uitbraak van de ziekte te verwachten is als in tenminste één van de zomermaanden (juni, juli, augustus) de gemiddelde maximumtemperatuur minstens 23 °C bedraagt (Young, 1978). Deze grenswaarde moet echter kritisch beoordeeld worden, omdat deze in Europa ook ten noorden van het mediterrane gebied op veel plaatsen bijna elke zomer overschreden wordt (Cech, 2018). In Zwitserland werd deze grenswaarde van 23 °C daarom niet gelinkt aan de maandgemiddelde maximumtemperatuur, maar aan de gemiddelde dagtemperatuur, waarbij een verband realistischer zou zijn.

Droogtestress zou daarbij vooral de uitbreiding van de schimmel in de lengterichting van de stam versnellen, terwijl hoge zomertemperaturen vooral de radiale groei van de schimmel vanuit de kern naar de periferie van de stam zouden stimuleren (Dickenson & Wheeler, 1981; Young, 1978).

Daarnaast zouden andere stressfactoren zoals hoge NOx-immissies, tijdelijke overstromingen of een onaangepaste standplaats een uitbraak van de ziekte stimuleren (Bencheva, 2014; Koukol *et al.*, 2015; Kelnarová *et al.*, 2017). Dit zou in overeenstemming zijn met de vaststelling dat de meeste gevallen van roetschorsziekte in een stedelijke context worden vastgesteld, waarbij bomen aan grotere weersextremen en hoge immissies van het stadsverkeer zijn blootgesteld (INBO, eigen data). De roetschorsziekte wordt echter ook in bossen waargenomen. Herhaalde droogtestress zou hier de belangrijkste verklarende factor zijn (Longa *et al.*, 2016). >

JIJ GEBRUIKT TOCH OOK ALLEEN HET BESTE?

Lees waarom
Aspen de nummer één
alkylaatbenzine is.

Vind een verkooppunt bij jou in de buurt
www.aspen-benelux.nl

De meeste gevallen van roetschorsziekte worden in een stedelijke context vastgesteld

Gezondheidsrisico's

De massale hoeveelheden sporen die onder de schors van afgestorven bomen gevormd worden, kunnen bij langdurige en/of intensieve blootstelling gezondheidsrisico's voor de mens inhouden. De schimmelsporen kunnen bij inademing een ontsteking van de longblaasjes veroorzaken (exogeen-allergische alveolitis). Deze longaan-doening staat in Noord-Amerika bekend als *bark strippers lung* en is er erkend als een beroepsziekte. Klachten (droge hoest, koorts, vermoeidheid, ademnood...) treden vaak 6-8 uur na contact met de sporen op. Deze gezondheidsrisico's moeten in de juiste context gezien worden. Ze zijn vooral relevant voor personen die in intensief contact komen met hoge concentraties sporen, zoals bos- en groenarbeiders, die door roetschorsschimmel geïnfecteerde bomen verwerken. De Amerikaanse term *bark strippers lung* is terug te voeren op het optreden van de beschreven gezondheidsklachten bij arbeiders, tijdens of na het ontschorsen of versnipperen van bomen met roetschorsziekte (Dickenson, 1980).

Bij het manipuleren en verwerken van deze bomen kunnen deze gezondheidsrisico's tot een minimum beperkt worden door het nemen van persoonlijke beschermingsmaatregelen (zie verder). Voor wandelaars en occasionele passanten vormen door roetschorsschimmel geïnfecteerde bomen meestal geen ernstig probleem, maar om de risico's tot een minimum te beperken, is het toch raadzaam om de onmiddellijke buurt rond geïnfecteerde bomen tijdelijk af te sluiten voor het publiek en de bomen snel te verwijderen. Dit geldt zeker in een omgeving met dichte bewoning en/of veel passanten.

Een bijkomend argument om de geïnfecteerde bomen snel te verwijderen, is het veiligheidsaspect. Bomen die door roetschorsschimmel geïnfecteerd zijn, sterven meestal snel af. Het spreekt voor zich dat dergelijke afgestorven bomen onder andere bij stormweer een veiligheidsrisico vormen voor passanten.

Bij alle werken in verband met het vellen van deze bomen moet een perimeter errond afgesloten zijn en is een veiligheidsuitrusting voor de personen die de werken uitvoeren noodzakelijk (zie verder).

BEHANDELEN VAN BOMEN MET ROETSCHORSZIEKTE Roetschorsschimmel op staande bomen

Bij het verwijderen van door roetschorsschimmel geïnfecteerde bomen, ligt de focus op het maximaal vermijden van stofontwikkeling en het inademen van de sporen. Het beperken van de gezondheidsrisico's is hierbij de hoofddoelstelling. Hieronder geven we enkele algemene regels:

- De hoeveelheid sporen die bij het verwijderen van deze bomen in de omgeving vrijkomt, moet tot een minimum beperkt worden. Hieruit volgt dat de werken het best gebeuren bij vochtig en windstil weer. Bij de verdere verwerking raden we aan om stammen of takken waarop een sporenlaag voorkomt, niet te versnipperen.
- Personen die de bomen verwijderen, dragen de noodzakelijke persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Afgestorven bomen die op plaatsen groeien waar weinig mensen passeren, bijvoorbeeld in niet-toegankelijke delen van bos- en natuurgebieden, kunnen na kapping ter plaatse blijven liggen. In een druk bewoonde omgeving daarentegen is zoets niet aan de orde en worden gekapte bomen best snel afgevoerd.

De belangrijkste praktische moeilijkheden bij het verwijderen van roetschorszieke bomen betreffen niet het kappen, maar wel de verdere verwerking van deze bomen nadat ze gekapt zijn. Hieronder hebben we de mogelijkheden op een rijtje gezet. Het is echter niet mogelijk om voor elke situatie een pasklaar antwoord te geven of duidelijk te kwantificeren wanneer welke methode gebruikt moet worden. Dat betekent dat de beheerder zelf (zoals altijd) enkele afwegingen zal moeten maken, waarbij bovenstaande algemene principes en 'het gezond verstand' richting moeten geven.

1 Bevestiging van de aanwezigheid van roetschorsschimmel

Tenzij er zekerheid bestaat dat het om roetschorsschimmel gaat, laat je de diagnose best bevestigen door een deskundige. Er zijn immers nog andere schimmels die een zwarte laag op de stam kunnen vormen. De voorzorgsmaatregelen die nodig zijn voor roetschorsschimmel, zijn in dat geval overbodig. De expert hoeft daarvoor niet noodzakelijk ter plaatse te komen. Bevestiging kan ook door een staal te nemen van de geïnfecteerde boom en dit op te sturen voor analyse. Hiervoor kan je in België o.a. terecht bij het diagnosecentrum voor planten van het ILVO: <https://www.ilvodiagnosecentrumvoorplanten.be>.

2 Afsluiten van de omgeving en snel vellen van de geïnfecteerde bomen

Door het risico op vallende takken of bomen wordt de buurt rond de geïnfecteerde bomen best tijdelijk afgesloten voor het publiek. De omvang van de beveiligde zone bedraagt minstens de horizontale afstand van de boomhoogte, te rekenen vanaf de aangetaste boom of bomen. Aangetaste bomen moeten bij de eerste gelegenheid gekapt worden. Deze bomen zijn vaak breukgevoeliger dan gezonde bomen.

3 Regelgeving in verband met het kappen van bomen respecteren

De regelgeving rond het kappen van bomen blijft onverminderd van toepassing, zowel voor bomen in het bos als daarbuiten. Een overzicht is te vinden op: <https://www.natuurenbos.be/bomenkappen>. >

Om de risico's tot een minimum te beperken, is het raadzaam de bomen snel te verwijderen

Maatregel: verhakselen

Omstandigheden: Alleen hout zonder sporenvorming, eerder uitzonderlijk toe te passen bij aangetast hout en enkel bij regenweer of het nat maken van het hout, zo nodig met de rug naar de wind, buiten het moment van de sporenlucht.

Voordeel Praktisch, verkleinen van het volume, relatief goedkoop, vooral voor kroonhout.

Nadeel Risico voor overlast.

Maatregel: vellen en bovengronds laten liggen in het bestand

Omstandigheden: Eventueel hout ritsen of bij voorkeur klieven zodat het hout sneller droogt en de ontwikkeling van de schimmelsporen 'post mortem' minder waarschijnlijk is. Voornamelijk toepasbaar in voor het publiek minder toegankelijke plaatsen.

Voordeel Extensief, beperkte verstoring, langzame afbraak, ecologisch.

Nadeel Tijdelijk verspreiding van sporen. Uit het achterblijvende hout kunnen nog sporen vrijkomen. Sporenvorming kan ook nog plaatsvinden lang na het vellen van de boom (afhankelijk van weersomstandigheden, ontwikkelingsstadium...).

Maatregel: zwaarder stam- en kroonhout klieven

Omstandigheden: Hout zonder sporenvorming.

Voordeel Sporenvrij, gekliefd hout kan zo mogelijk nog verwerkt worden tot brandhout, minder kans op sporenvorming.

Nadeel Arbeidsintensief.

Maatregel: begraven

Omstandigheden: Mogelijk alternatief voor kleinere hoeveelheden: deels ingraven en deels afdekken met aarde.

Voordeel Behoud van de koolstofvoorraad op het terrein. Fytotechnisch verantwoord.

Nadeel Mogelijk vergunningsplichtig. Vergt een passend terrein. Zorgt voor bodemverstoring. Nazakken van het terrein mogelijk.

Maatregel: in water leggen

Voordeel Behoud van de koolstofvoorraad.

Nadeel Enkel indien waterplas aanwezig of de mogelijkheid om een plas te graven. Mag niet in conflict komen met de natuurdoelen op het terrein. Een reliëfwijziging is vergunningsplichtig.

Maatregel: ontschorsen

Omstandigheden: Sporenvrij stam- en zwaar takhout.

Voordeel Minder kans op sporenvorming. Sporenvrij, gekliefd hout kan zo mogelijk nog verwerkt worden tot brandhout, minder kans op sporenvorming.

Nadeel Arbeidsintensief.

Maatregel: afvoeren naar een composteringsinstallatie

Nadeel Mag geen geïnfecteerd hout aanvaarden.

Maatregel: afvoeren naar biomassa-centrale

Zie <https://ovam.be/bomen-besmet-met-roetschorsschimmel-richtlijnen>

Nadeel Eén centrale aanvaardt hout tot 150 cm lengte (2Valorise in Ham); de overige aanvaarden enkel geshredderd hout onder voorwaarden (A&S en A&U in Oostrozebeke).

Op dit moment bestaat er in Vlaanderen geen meldingsplicht voor roetschorsschimmel, zoals voor quarantainesoorten wel het geval is, maar aantastingen mogen steeds gemeld worden aan: diagnosecentrum@inbo.be.

4 Vellen van de bomen: persoonlijke bescherming, gunstige omstandigheden en wijze van uitvoeren

Bij alle werken in verband met vellen van deze bomen moet een perimeter rond de bomen afgesloten zijn en is een veiligheidsuitrusting voor de personen die de werken uitvoeren noodzakelijk. Het gaat om een ruimtezichtbril (oogbescherming), een fijnstofmasker (FFP3), een wegwerpoverall (ter bescherming tegen fijnstof), handschoenen en laarzen. Het kappen van de bomen gebeurt bij voorkeur machinaal (bijvoorbeeld klem-knipper) en bij vochtig weer om verspreiden van en contact met sporen te beperken. Soms wordt ook aangeraden om een nevelgordijn aan te leggen (bijvoorbeeld brandweer), ook weer om verspreiding van sporen tegen te gaan. Vochtig weer heeft echter hetzelfde effect. Bij het neerkomen van stammen of stamstukken die bedekt zijn met schimmelsporen, kunnen deze sporen massaal vrijkomen en een stofwolk veroorzaken. Afhankelijk van de omstandigheden moet overwogen worden om deze stukken niet vrij te laten vallen of eventueel met folie in te pakken. Hierbij geldt als algemene regel dat de hoeveelheid sporen die in de omgeving vrijkomt tot een minimum moet beperkt worden. Aangetast hout van de gekapte bomen wordt best niet versnipperd of als brandhout verwerkt.

Roetschorsschimmel op brandhout

We merken op dat roetschorsschimmel soms pas lange tijd nadat brandhout gestapeld is, tot sporenvorming overgaat. Het spreekt voor zich dat ook in deze omstandigheden de nodige voorzichtigheid bij het manipuleren van dergelijke houtblokken in acht moet genomen worden. Het wordt best niet in een afgesloten ruimte opgeslagen en moet bij verdere manipulatie volgens de bovenstaande algemene regel behandeld te worden, namelijk zodanig dat zo weinig mogelijk sporen vrijkomen.

Overzicht van mogelijke maatregelen na het vellen van de boom:

Het verbranden van het hout in open lucht is volgens de Vlaamse milieuwetgeving (Vlaem) enkel onder bepaalde voorwaarden toegelaten en bevelen we niet aan. Andere verwerkingswijzen door verbranding zijn te vinden op: <https://ovam.be/bomen-besmet-met-roetschorsschimmel-richtlijnen>.

Symptomen veroorzaakt door roetschorsschimmel

1. Foto links. Verdorring vanaf de bladrand wijst meestal op droogte-stress, in het algemeen als gevolg van watergebrek of door een fysiologische verstoring. Bij deze bomen zou zich naderhand roetschorsschimmel kunnen ontwikkelen, maar het oorzakelijke verband is nog niet aangetoond. Deze atypische symptomen kunnen ook een andere oorzaak hebben en zijn dus enkel als aandachtspunt te beschouwen. Afgestorven bladeren blijven soms geruime tijd aan de boom hangen. Er kan twijg- en taksterfte voorkomen.

Foto: INBO, A. De Haeck.

Foto rechts. Scheuren en loskomen van de (opperhuid van de) schors.

Foto: M. Zúbrik (<http://www.skodcoviadrevin.sk/skodca/rakovina-kory&rurl>).

2. Naderhand ontstaan scheurtjes in de schors, schilfert de opperhuid van de schors af en komen de sporen van de schimmel vrij (rode cirkel). De sporenontwikkeling vindt niet noodzakelijk plaats over de ganse boom maar hoofdzakelijk aan (een deel) van de stam. Vooral deze delen kunnen best met omzichtigheid verwerkt worden. De sporen zijn als fijnstof/roet. Als de sporen zijn verdwenen, komt er nagenoeg geen fijnstof meer vrij.

Foto: INBO, A. De Haeck.

3. Foto links. Roetschorsschimmel kan bomen in 1 à 2 jaar tijd doden. Naarge-lang het seizoen en de aftakelingsfase van de boom, kunnen de schimmelspo- ren nagenoeg volledig verdwenen zijn. Aangetaste bomen zijn breukgevoelig, waardoor er een verhoogd risico kan voorkomen.

Foto: D. Vanderborcht.

Foto rechts. De afgrenzing in het hout van aangetaste bomen vertoont groene vlekken.

Foto: INBO, A. De Haeck.

Symptomen die ook een andere oorzaak kunnen hebben dan roetschorsschimmel

4. Foto links. Zwarte verkleuring van ontschorst hout van esdoorn zonder aanwezigheid van sporen: dit kan meer- dere oorzaken hebben, zonder verder belang binnen deze context.

Foto: INBO, A. De Haeck.

Foto rechts. Bloeding/slijmvoed wordt niet veroorzaakt door roetschorsschim- mel.

Foto: P. Inghelbrecht.

5. Ruwe korstkogelzwam (*Biscogniauxia nummularia*), hier op een geveld, verzwakte beuk, kan verkeerdelijk de indruk wekken van roetschorsschimmel en veroorzaakt geen zwarte sporen- vlucht.

Foto: INBO, A. De Haeck.

Conclusie

De roetschorsschimmel veroorzaakt roetschorsziekte, een boomziekte die in Vlaanderen actueel hoofdzakelijk voorkomt op gewone esdoorn. Het INBO ontving waarnemingen uit alle provin- cies. Het is een typisch voorbeeld van een boomziekte die profiteert van aanhoudende droogte en hoge zomer- temperaturen. De roetschorsschimmel is een zwakteparasiet en kan gedurende lange tijd latent in het hout van gezonde esdoorns aanwezig zijn, zonder uitwendig zichtbare symptomen te veroorzaken. Als de waardboom door stress verzwakt, met name na aanhou- dende droogte en hoge temperaturen, gaat de schimmel zich als een parasiet gedragen en roetschorsziekte veroorza- ken. Nadat de schimmel parasitair geworden is, kunnen de waardbomen op een jaar tijd afsterven.

Het meest opvallende symptoom van de roetschorsziekte is het barsten, loskomen en opkrollen van de schors van stam en takken, waarna een zwarte, roetachtige laag met enorme hoeveel- heden sporen zichtbaar wordt. Die massale hoeveelheden sporen kunnen bij langdurige en/of intensieve bloot- stelling gezondheidsrisico's voor de mens inhouden. Dit vormt met name een risico voor bos- en groenarbeiders die door roetschorsschimmel geïnfec- teerde bomen verwerken.

Om de risico's tot een minimum te beperken, is het raadzaam om de bomen snel te verwijderen. Niet alleen omwille van de schimmelspooren, maar vooral ook omwille van het risico op vallende takken. Dit geldt vooral in een omgeving met dichte bewoning en/of veel passanten.

Bij het verwijderen van door roetschors- schimmel geïnfecteerde bomen, ligt de focus op het maximaal vermijden van stofontwikkeling en van het inademen van de sporen. Personen die de bomen verwijderen, moeten de noodzakelijke persoonlijke beschermingsmiddelen dragen.

Observaties en meldingen kunnen steeds vrijblijvend bezorgd worden aan: diagnosecentrum@inbo.be.

Kruinkrabber #52

De kruinkrabbers zijn een vaste rubriek in het vakblad. De eerste inzender van het juiste antwoord dat binnenkomt op kruinkrabber@kpb-isa.nl wordt beloond met een aardigheidje. Stadsplank levert, als sponsor, sinds 2016 deze attenties voor de winnaars van de kruinkrabbers, bestaande uit een stadsplank (kleine maat), met paspoort erbij.

Niets menselijks is bomen vreemd!

Ze kunnen ziek worden van een schimmel, een virus of een bacterie. Maar soms krijgen ze ook wratten op hun blad. Wat veroorzaakt deze 'wratten' op het blad van linde (*Tilia spp.*)?

Tekst en foto's: Jaco Houweling

Het antwoord op Kruinkrabber #51 in Bomen 59 luidt: Het apparaat op de foto is natuurlijk een fractometer of houtsterktemeter. Hiermee kan de buigsterkte van een boorkern van een aanwasboor of een houtspaan gemeten worden. Door de gemeten waarden te vergelijken met een tabel kan er een uitspraak gedaan worden over de houtsterkte. Tegenwoordig is de meter nauwelijks meer in gebruik, maar in het verleden was het echt een instrument waarmee houtkwaliteit en bomen beoordeeld werden. De eerste met een juiste inzending was Shoshan Valé. Gefeliciteerd, de Stadsplank komt jouw kant op!

Elke boomverzorger kent het wel, zo'n situatie waarbij je denkt: 'Wat is hier aan de hand?' In elke aflevering van Bomen wordt zo'n hersenkraker geplaatst. Het antwoord kun je vinden op de website van de KPB: www.kpb-isa.nl Heb je ook zo'n situatie bij de hand gehad, mail je foto met vraag en antwoord aan: kruinkrabber@kpb-isa.nl, ter attentie van Jaco Houweling.

advertenties

40-JARIG JUBILEUM
KRING PRAKTISERENDE BOOMVERZORGERS
KPB
1982-2022
ISA

SAVE THE DATE
19 NOVEMBER 2022

40-jarig
jubileum feest!

Meer informatie en inschrijven:
www.kpb-isa.nl

SG safety green

Sena Tufftalk Lite,
Bluetooth communicatie
tot 4 personen, bellen
en muziek streamen:

€ 207.50 ex. Btw

SENA
INDUSTRIAL

Kijk voor meer info op:
www.safetygreen.nl

Communiqueer met onbeperkte
groeps grootte met de
Tufftalk M met Mesh netwerk.

Meshport Blue om elk ander
Bluetooth apparaat deel te
laten nemen aan het Mesh
netwerk.

3RD EUROPEAN i-Tree CONFERENCE - 13 MAY 2022

3^e Europese i-Tree congres

DE TOEPASSINGSMOGELIJKHEDEN VAN I-TREE

TEKST: JAN WILLEM DE GROOT, PIUS FLORIS BOOMVERZORGING

FOTO'S: SASHA USHAKOVA

Op 13 mei 2022 vond in Amsterdam het 3^e Europese i-Tree congres plaats. Het congres maakte onderdeel uit van de 'Week van de Boom', een initiatief van Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland, Koninklijke Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners, Platform i-Tree Nederland, Gemeente Amsterdam, KPB-ISA en Pakhuis de Zwijger. De week startte met een bijeenkomst van het i-Tree 2.0-NL consortium, gevolgd door een expertmeeting over de eikenprocessierups, de 13^e editie van de Nederlandse Boominfodag en de Nederlands Kampioenschappen voor Boomspecialisten.

i-Tree heeft in Nederland een grote ontwikkeling doorgemaakt

3^e editie

De eerste twee edities van het Europese i-Tree congres vonden respectievelijk in 2014 en 2019 plaats in Zweden en nu was het de eer aan Nederland om als gastheer op te treden. De organisatie van het congres lag in handen van het Platform i-Tree Nederland en het Britse Treeconomics. In Pakhuis de Zwijger in Amsterdam verzamelden ruim 125 deelnemers uit maar liefst 14 verschillende landen zich om samen te luisteren naar i-Tree experts en om samen te leren over de toepassingsmogelijkheden van i-Tree.

De opening van het congres werd verzorgd door Jean-Paul Rocour, die als Hoofd Stedelijk Beheer, Verkeer & Openbare Ruimte werkzaam is bij de gemeente Amsterdam. De uitdagingen waar Amsterdam voor staat zijn enorm. Denk aan klimaat, energie, mobiliteit en leefbaarheid. Dit vraagt elke dag om keuzes waar veel geld mee gemoeid is. Groene specialisten en innovatieve programma's als i-Tree maken het mogelijk om betere keuzes te maken en het leefklimaat in Amsterdam te optimaliseren.

i-Tree API

Iemand die nauw betrokken is bij de ontwikkeling van i-Tree is Josh Behounek van Davey Resource Group uit de Verenigde Staten. Behounek sprak over de geschiedenis van i-Tree in de Verenigde Staten. De ontwikkeling van het programma heeft vele jaren geduurd en het aantal gebruikers groeide vooral in de beginjaren heel langzaam. De laatste jaren heeft het gebruik van i-Tree in de VS een enorme vlucht genomen. Ook buiten de VS wordt i-Tree op steeds grotere schaal gebruikt. Sinds een aantal jaar is i-Tree volledig beschikbaar voor Europa en worden met name de tools i-Tree Canopy en i-Tree Eco op steeds grotere schaal gebruikt. Eén van de meest veelbelovende ontwikkelingen die Josh Behounek aankondigde is de lancering van een zogenoemde API (Application Programming Interface), waarmee het voor bestaande software mogelijk wordt om te communiceren met i-Tree. Zo wordt het voor bijvoorbeeld bestaande boombeheerssoftware en GIS-applicaties mogelijk om de met i-Tree Eco berekende ecosystemendiensten direct zichtbaar te maken. Deze ontwikkeling heeft de potentie om een grote bijdrage te leveren aan het vergroten van de bewustwording over de diensten die bomen ons leveren.

i-Tree 2.0-NL

Namens het Platform i-Tree Nederland nam Wendy Batenburg de deelnemers mee in de geschiedenis van i-Tree in Nederland. Sinds de uitgave in 2019 van de publicatie 'De baten van bomen: resultaten van i-Tree in Nederland' heeft i-Tree in Nederland een grote ontwikkeling doorgemaakt. Het Platform i-Tree Nederland werkt aan standaards en aan eenduidigheid in bijvoorbeeld milieuschadeprestaties. Daarnaast is het platform nauw betrokken bij het prestigieuze i-Tree 2.0-NL-project. Marjolein van Esch van de Technische Universiteit Delft ging dieper in op dit project. In het driejarige Topsectoren-project gaat een consortium van 30 betrokken partners nauwkeurige meetgegevens ontwikkelen over de optimale koelprestaties van honderden soorten bomen die in Nederlandse steden groeien. De gegevens zullen worden geïntegreerd in i-Tree. Dit project beoogt i-Tree geschikt te maken voor uitspraken over de bijdrage van stadsbomen aan het verminderen van hitte in Nederlandse steden.

De 3-30-300-vuistregel

Regelmatig krijgt Cecil Konijnendijk van den Bosch (Nature Based Solutions Institute) de vraag hoe we bomen optimaal kunnen inzetten voor gezondheid en klimaatadaptatie. Er zijn enorm veel positieve initiatieven waarbij natuur gebruikt wordt om de uitdagingen waar we voor staan aan te pakken. Naast uitgewerkte plannen hebben we volgens Konijnendijk ook eenvoudig te communiceren concepten nodig. Hij noemt daarbij voorbeelden als de '8-80 cities', 'The 15-minute city' en de '10-20-30 rule for Urban Tree Diversity'. Dit riep bij hem de vraag op: 'Hoe kan ik al die geweldige onderzoeksresultaten en kennis over bomen samenvatten in een eenvoudige richtlijn die gebaseerd is op een wetenschappelijke basis?' Het was tijdens de pandemie dat Cecil Konijnendijk de 3-30-300-vuistregel bedacht.

Het toepassen van de 3-30-300-vuistregel zal volgens Konijnendijk stedelijk groen in vele steden uitbreiden en verbeteren. Volgens Cecil Konijnendijk is de impact van de 3-30-300-vuistregel enorm en groter dan de impact van al het werk dat hij in zijn lange carrière heeft gedaan. De sleutel van het succes zit hem in de eenvoud. Des te eenvoudiger je de boodschap verpakt, des te beter deze blijft hangen. Er is wereldwijd interesse in het concept en ook de eerste steden in Nederland hebben interesse getoond. Onlangs hebben zelfs de Verenigde Naties de 3-30-300-regel in hun beleid opgenomen. Cecil Konijnendijk ziet de 3-30-300-regel, net als i-Tree, als een tool die bij uitstek geschikt is om een gesprek over urban forestry op gang te brengen. *Three is the magic number and a tree is a magic being!*

3-30-300-vuistregel

3 bomen zichtbaar vanuit elk huis.

Iedereen moet vanuit huis minstens drie bomen (van behoorlijke omvang) kunnen zien.

30 procent bladerdek in elke buurt

Op wijkniveau zou 30% bladerdek een minimum moeten zijn, en steden moeten waar mogelijk streven naar een nog hoger percentage.

300 m van het dichtstbijzijnde park of groene ruimte

Niemand zou op een afstand van meer dan 300 meter van een park of groene ruimte mogen wonen. In de regel komt dit neer op een veilige wandeling van 5 à 10 minuten.

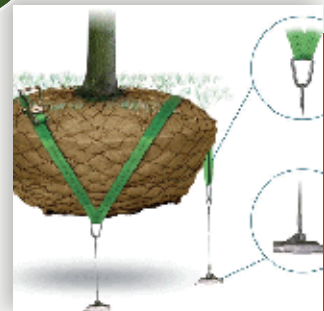
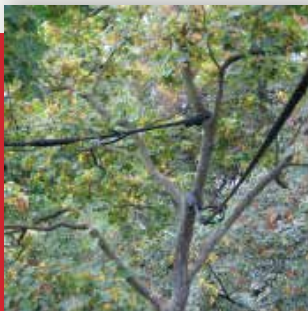
Verenigd Koninkrijk en Zwitserland

Internationale ervaringen over het gebruik van i-Tree werden gedeeld. Naomi Zürcher, geboren in New York en nu woonachtig in het Zwitserse Zürich, deelde haar ervaring met i-Tree in Zwitserland. Op basis van i-Tree Eco-studies ontwikkelde ze toolboxes en eenvoudig te begrijpen posters waarin de voordelen van bomen naar voren kwamen. Bomen maken onze leefomgeving beter en i-Tree helpt om dat inzichtelijk te maken en om op basis van de resultaten strategische keuzes te maken. Daniel Vickridge (Torbay Council, Verenigd Koninkrijk) presenteerde de resultaten van een i-Tree-studie uitgevoerd in Torbay. De eerste studie vond plaats in 2010 en recentelijk werd het onderzoek herhaald. Het belang hiervan – zo gaf Daniel Vickridge aan – is dat je door te monitoren waar nodig kunt bijsturen en kunt waarnemen of je doelen worden gehaald of bijgesteld moeten worden.

Particuliere bomen maken het verschil

Naast voorbeelden van toepassing van i-Tree binnen gemeentelijke bomenbestanden was het Mark Rotteveel die de focus legde op het gehele 'urban forest'. Volgens Rotteveel denken we bij het beheer van bomen nog te vaak aan alleen de gemeentelijke bomen, terwijl deze in veel situaties maar een deel uitmaken van het totale bomenbestand in een dorp of stad. Wanneer we vervolgens kijken naar de ecosysteemdiensten die bomen ons leveren moeten we ons volgens Mark realiseren dat een

INTERNATIONAL TREE SERVICE

Rijksstraatweg 41A 1396 JD
Baambrugge (Amsterdam)
Tel. +31 (0)6-53491303

info@itsfortrees.nl www.itsfortrees.nl

Des te eenvoudiger je de boodschap verpakt, des te beter deze blijft hangen

groot deel van deze diensten geleverd worden door bomen die niet door gemeenten worden beheerd. Het beheer van deze waardevolle bomen ligt in handen van niet-professionals die zich vaak niet bewust zijn van de positieve bijdrage die bomen leveren aan de leefbaarheid van onze steden. Volgens Rotteveel is het belangrijk om deze bomen beter te beschermen en de boomeigenaren meer bewust te maken van het (gemeenschappelijke) belang van hun bomen. Als voorbeeld van het vergroten van bewustwording noemt Mark Rotteveel het gebruik van TreeTags met daarom informatie over de ecosysteemdiensten die een specifieke boom levert. Daarnaast zou het goed zijn om na te denken over een vorm waarin particuliere boomeigenaren gecompenseerd worden wanneer ze goed voor hun bomen zorgen.

Het creëren van bewustwording bij burgers stond ook centraal in de presentatie van Ana Macias (Arbocity, Spanje). In haar verhaal nam ze de bezoekers mee in de wereld van 'community engagement'. Hoe betrek je, als boombeheerder, de burger in de keuzes die je maakt? Hoe creëer je draagvlak en hoe zorg je ervoor dat je het kennisniveau bij de verschillende stakeholders vergroot?

2024 Schotland

Zowel de organisatie als de bezoekers kijken terug op een geslaagde 3e editie van het Europese i-Tree congres. De volgende editie van het Europese i-Tree congres vindt in 2024 plaats in Schotland.

Het Amerikaanse softwareprogramma i-Tree maakt de baten van bomen op de omgeving inzichtelijk. Onder andere op het gebied van hemelwaterregulering, afvang van vervuulende stoffen, koolstofopslag en schaduwwerking. i-Tree kan de kwantitatieve hoeveelheden van deze ecosysteemdiensten berekenen en desgewenst omzetten naar euro's. Hiermee helpt het programma beleidsmakers en boombeheerders bij boomgerelateerde vraagstukken. In Nederland worden momenteel twee i-Tree-tools gebruikt: i-Tree Canopy en i-Tree Eco. *Meer informatie over i-Tree: www.platform-itree-nederland.nl*

**BOOMROOIERIJ
WEJTMANS**

VITAAL BOOMBEHEER MET AANDACHT VOOR NATUUR, MENS EN OMGEVING

In ruim 100 jaar is Boomrooierij Weijtmans uitgegroeid tot een hypermoderne onderneming en vooraanstaand landelijk speler. Met vakkundige en betrokken medewerkers en een uitgebreid innovatief machinepark staan we klaar om snel, veilig en efficiënt uw opdracht uit te voeren. Bij vitaal boombeheer alsook onze bedrijfsvoering heeft duurzaam en circulair denken onze volle aandacht. Voorbeeld hiervan is de recente ingebruikname van de eerste elektrische mobiele kraan in onze sector.

Met projectmatig boom- en bosbeheer levert Boomrooierij Weijtmans totaal-dienstverlening voor bomen en bos. Voorbeelden zijn de gemeenten Bladel, Eindhoven, Tilburg en de ABG-Gemeenten.

Bomen rooien en snoeien
Compleet projectbeheer
Uniek gespecialiseerd materieel
Veilig, vakkundig en betrokken
Modern, innovatief en duurzaam

Werken bij
Weijtmans?
Kijk op onze
website!

**BOOMROOIERIJ
WEJTMANS BV**

Handelsweg 18
5071 NT Udenhout
Nederland
Tel. 013-511 14 83
algemeen@weijtmans.nl
boomrooierijweijtmans.nl

Klimkampioenschappen ...

WAAR ZIJN DIE GOED VOOR?

AUTEUR: KATHRYN CURWEN, ISA CERTIFIED ARBORIST

VERTALING: BAS POUTSMA, REDACTIE BOMEN

FOTO'S: MEGAN JAMES

Het antwoord luidt: echt overal voor. Hoewel ik vaak anders hoor. Ik hoor dat ze nutteloos zijn, niet meer dan een egotrip van klimmers die hun kunsten willen laten zien. En ook dat de eigenschappen en oefeningen die nodig zijn voor zulke kampioenschappen niet nuttig zijn in het dagelijks werk. Dat is niet zo. Uit een wedstrijd kunnen veel positieve zaken gehaald worden. Hier zijn enkele voorbeelden daarvan. En voor de lezers die daarmee nog geen ervaring hebben: ik hoop dat er verandering in komt. En ik zal jullie nu laten lezen waarom.

Vaardigheden

Een belangrijk deel van de klimkampioenschappen is precies dat: klimmen in bomen. Toen ik begon met wedstrijden dacht ik dat ik genoeg vaardigheden had om de *workclimb* met gemak te voltooien. Wat was dat een misrekening! Ik realiseerde me dat ik moest leren springen, zwaaien en afdalen, en liefst alles tegelijk. Ik had deze vaardigheden nog nooit nodig gehad in het dagelijks werk. Maar toen ik ze eenmaal onder de knie had, kon ik ze tijdens het werk wel toepassen in de open kronen. Ik leerde dat soepel ook snel is (als je ook echt soepel hebt leren bewegen). Let wel, ik ben niet snel, maar zeker veel beter dan dat ik was. >

Ik leerde ook technieken voor de reddingsklim voor dat wedstrijdonderdeel, een van mijn favoriete onderdelen. Niet dat iemand dit graag in het echt zou willen toepassen, maar door ermee te oefenen heb ik het vertrouwen gekregen dat ik elke reddingsoperatie aankan, mocht zoiets zich voordoen.

Daarnaast zorgen wedstrijden ervoor dat ik veel andere klimmers aan het werk kan bekijken dan alleen de klimmers die ik zie tijdens het werk. Door andere deelnemers aan wedstrijden te bekijken, kon ik zien hoe zij naar een post klimmen of hoe zij omgaan met een reddingssituatie op een manier waaraan ik nooit gedacht had. En doordat ik tijdens zo'n evenement door zo veel anderen was omringd, heb ik ook veel mensen kunnen leren kennen.

Netwerk

Klimwedstrijden hebben een leger van vrijwilligers nodig om de zaken goed te laten verlopen. En je hebt natuurlijk ook deelnemers nodig voor een wedstrijd. Dus er zijn altijd veel mensen op elk willekeurig moment van een wedstrijddag. Of je nu deelnemer bent of vrijwilliger, je ontmoet dan ook altijd veel mensen. Zulke wedstrijden trekken ook mensen aan die een passie hebben voor ons vak. Je vindt er anderen met een hoop ervaring en jonkies die net gaan beginnen. Afhankelijk van het niveau van de wedstrijden (lokaal, landelijk, Europees of wereldwijd) kun je mensen uit de buurt ontmoeten die je nog niet kende. Sommigen reizen het halve land door om als deelnemer of vrijwilliger te kunnen deelnemen. Als vrijwilliger kun je een onderdeel oefenen nog voordat de deelnemers het kunnen doen, en blijf je ook gevrijwaard van wedstrijdstress. Of je nu deelnemer of vrijwilliger bent, je komt altijd wel een interessant iemand tegen.

Prijzen

Bij elke wedstrijd zijn er prijzen aan het einde van de competitie. Klimwedstrijden worden vaak gesponsord door verkopers en makers van klimmateriaal. Zonder hun steun is het moeilijk om wedstrijden te organiseren. Natuurlijk kopen wij als klimmers ook hun spullen. Als je deelneemt of een evenement bezoekt, ga dan even langs bij een sponsor. Dat wordt altijd op prijs gesteld.

Die prijzen kunnen kleding zijn, klimspullen of machines. Ook prijzengeld behoort tot de mogelijkheden, zeker

bij wedstrijden die op internationaal niveau door de ISA georganiseerd worden. Prijzen zijn een goede motivatie voor deelname, maar als puntje bij paaltje komt blijft het vergroten van kennis en relaties toch de leukste prijs.

Klimwedstrijden zijn een prachtige sport waar veel mensen wat aan hebben

Training

Net zoals bij elke sport moet je trainen voor een wedstrijd. Als boomsporters moeten we op onszelf letten, op zowel fysiek als mentaal vlak. Klimwedstrijden vergen weer net andere spieren en soepelheid dan we op een normale bomenwerkdag gebruiken. Ik denk niet dat je op een normale werkdag een 30 m hoge SRT installeert en dan zo snel als je kunt naar boven klimt. Het is belangrijk om voor deze snelheidselementen te trainen, omdat deze veel van het lichaam vergen. Meedoen aan zo'n evenement zonder training vooraf is geen goed idee. Training kan helpen om meer competitief te zijn, maar ook om je meer bewust te zijn van je eigen kunnen en tekortkomingen. Recreatief klimmen wint steeds meer aan populariteit en kan ook een manier zijn om meer mensen te ontmoeten.

Om je training vorm te geven is het belangrijk om het reglementenboek te lezen. (Het *International Tree Climbing Competition Rulebook* is te downloaden via www.itcc-isa.com/Portals/0/Docs/ITCC-Rulebook-current.pdf of te bestellen via www.isa-arbor.com.) Dit boek stelt regels en zorgt ervoor dat je gericht kunt oefenen voor een onderdeel. De wedstrijddagen zijn best vermoeiend, zeker vermoeiender dan een normale werkdag. Mijn adrenalinegehalte is dan hoog en

Training voor de wedstrijden heeft me een betere klimmer gemaakt in het gewone werk

ik gebruik mijn lichaam anders dan normaal. Training voor de wedstrijden heeft me een betere klimmer gemaakt in het gewone werk. Ik beweeg vloeiender in de boom en door een betere planning werk ik efficiënter. De reddingsklim is mijn favoriete onderdeel om te trainen. Ik kan het zo makkelijk of moeilijk maken als ik maar wil, zolang ik maar aan de regels in het reglementenboek voldoe. Door hiervoor te trainen ben ik beter voorbereid voor een noodgeval in een werksituatie.

Herinneringen

Ik heb enkele van mijn beste herinneringen overgehouden aan klimwedstrijden. Ik heb er oude en nieuwe vrienden ontmoet, mijn fysieke grenzen opgerekt, anderen geholpen, meegefeest, kennisbijeenkomsten bijgewoond, stuk voor stuk momenten om te koesteren. De ervaringen en netwerken die ik opgedaan heb tijdens wedstrijden hebben me geholpen, niet alleen in mijn carrière als boomverzorger maar ook qua persoonlijkheid. Klimwedstrijden zijn een prachtige sport waar veel mensen wat aan hebben, niet alleen de deelnemers. Ik zou

tegen iedereen die dit leest en op het punt staat om mee te doen als vrijwilliger of deelnemer willen zeggen: ik hoop dat dit je net het beslissende zetje kan geven!

Dit artikel is een vertaling van *Tree climbing competitions: what are they good for*, van Kathryn Curwen, verschenen in het ISA-vakblad *Arborists News* van oktober 2021. Kathryn Curwen is ISA Certified Arborist (vergelijkbaar met ETW'er) en mede-eigenaar van Arbor Ace Tree Care, een klein familiebedrijf in Lancaster (Engeland).

NORM INSTITUUT BOMEN

Samen sterk
voor een betere
kwaliteitszorg
rond bomen in de
openbare ruimte

Een licentie biedt onbeperkt toegang tot de volgende instrumenten:

- KENNISBANK
- HANDBOEK BOMEN
- HANDREIKING OMGEVINGSWET EN BOMEN
- BOOMMONITOR
- BOMENPOSTERS

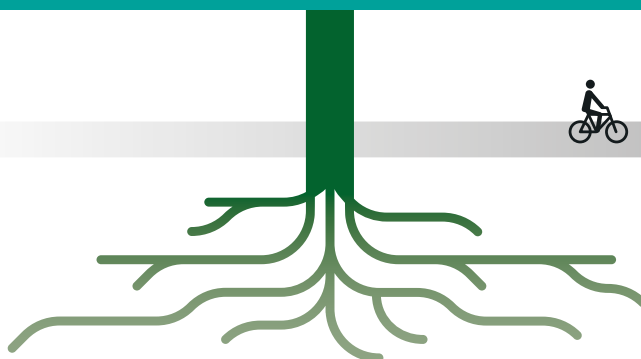
Kwaliteitsborging meetbaar via persoonlijke certificering.

DATA +
INSPECTEUR
BOMEN

Kennisuitwisseling tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers tijdens regionale en landelijke bijeenkomsten.

www.norminstituutbomen.nl

ZZP'ers sluiten nu voor €250,- ex btw per jaar een licentie af en krijgen zo toegang tot alle bovengenoemde instrumenten. Bel of mail en krijg direct toegang!

Hoe beheer je een veterane beuk?

SAMEN KOM JE VERDER

TEKST EN FOTO'S: JACO HOUWELING, REDACTIE BOMEN

Als lezers van het vakblad Bomen kennen we het dilemma allemaal wel: je bent verantwoordelijk voor een monumentale en beeldbepalende boom, maar de boom is aan het aftakelen en dreigt gevaarlijk te worden. Wat doe je dan? Kappen, investeren in een goede groeiplaats en opnieuw beginnen? Of is het nog een keer snoeien en aankijken hoe lang de boom verantwoord te handhaven is? Of moeten we überhaupt wel iets doen? Gelukkig gaan we als beroepsgroep steeds meer voor het behoud van de veterane bomen, en beheer van veterane bomen is altijd maatwerk! Bij de rode beuken in dit artikel gaat het beheer en het behoud zelfs een flinke stap verder doordat alle verschillende disciplines erbij worden betrokken.

Beuken met catalpa ervoor in januari 2022.

De rode beuken staan in de tuin van Paleis Soestdijk, het paleis dat vorige eeuw lange tijd bewoond is door destijds koningin Wilhelmina en prins Bernhard. Momenteel is het paleis met het omliggende bos en park eigendom van de MeyerBergman Erfgoed Groep, die het geheel wil ontwikkelen tot zoals zij het zelf omschrijven *'een inspirerend platform, podium en landingsplek voor innovatief en ondernemend Nederland. Met tentoonstellingen, lezingen en congressen worden hier straks dé Nederlandse oplossingen voor wereldwijde uitdagingen gepresenteerd aan het grote publiek.'*

Het paleis zal gerestaureerd gaan worden, op de locatie van de voormalige marechausseekazerne zal woningbouw plaatsvinden en in het park zullen concerten en evenementen georganiseerd worden. Het paleis zoals het nu is heeft veel achterstallig onderhoud. Sinds 2004 is er erg weinig aan onderhoud en beheer gedaan.

Zocher

Het park rondom Paleis Soestdijk is sinds de 17de eeuw verschillende keren opnieuw ingericht. Bekend is dat onder andere de landschapsarchitecten Maurits Post, Daniel Marot en vader en zoon Zocher ontwerpen hebben gemaakt. Heden ten dage zijn in het ontwerp nog elementen van Zocher te herkennen. De rode beuken in dit artikel

zijn ook een zogenaamd boomboeket. Bekend is dat Zocher dit concept vaak toepaste om snel na het aanplanten al een grote boom te hebben. Het park heeft dus ook cultuurhistorisch een grote waarde. De afgelopen jaren hebben verschillende bureaus het groen en de bomen geïnventariseerd, en voor het geheel is een meerjarenplan park- en bosherstel opgesteld. Belangrijk onderdeel in het plan park- en bosherstel is herstel van het gehele (grond)watersysteem. Door de jaren heen is dit verschillende keren veranderd. Juist beuken zijn hier gevoelig voor.

28 tuinmannen

Terug naar de beuken. Het zijn waarschijnlijk twee beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea') die samen rond 1890 in één plantgat zijn gezet in de tijd dat de toenmalige koningin Emma Paleis Soestdijk als zomerverblijf gebruikte. Toen Emma in 1934 overleed erfde haar enige kind, koningin Juliana, het paleis en het park. Het paleis werd flink verbouwd en koningin Juliana en prins Bernard zouden er vanaf 1937 wonen tot aan hun overlijden in 2004. Over hoe het onderhoud van de tuinen en het park toen ging, kan Erwin van Es – die samen met zijn zoon aanwezig is bij ons bezoek in het voorjaar van 2022 – het nodige vertellen. Erwin doet met zijn bedrijf Van Es Boomverzorging veel

van het onderhoud in het park, net zoals ook zijn vader en grootvader dit al vóór hem deden. De opa van Erwin mocht al hout oogsten uit het paleispark. Dit was vaak beukenhout dat goed verkocht kon worden aan mensen in Bunschoten-Spakenburg om vis mee te roken. Erwin vertelt dat vroeger alles in en om het paleis, dus ook het park, mooi, schoon en netjes moest zijn. Het paleis was sober, maar het onderhoud van het park was dat absoluut niet: halverwege de vorige eeuw waren er 28 tuinmannen in dienst.

Omgevallen trompetboom

Van koningin Juliana is bekend dat zij het laatste woord wilde hebben als er een boom gekapt werd. Levende bomen mochten sowieso niet verwijderd worden en zelfs bij dode bomen moest eerst aan de koningin gevraagd worden of verwijderen wel mocht. Toen in 1973 een trompetboom (*Catalpa bignonioides*) naast de beuken omwaaide en de tuinman die netjes wilde opruimen, mocht dit niet. Vandaag de dag is deze boom nog steeds te zien en vanuit de omgevallen trompetboom zijn verschillende nieuwe bomen geworteld. De laatste jaren is het onderhoud aan het park met drie man uitgevoerd, het belangrijkste werk is nu het grasmaaien en de graskanten knippen. In de toekomst zal de capaciteit uitgebreid worden om het beheer en onderhoud te versterken. De beuken zijn momenteel in slechte staat, er is een gedeelte van de kroon afgestorven, en aan de zuidkant is ook een gedeelte van de schors en het bastweefsel afgestorven. Op de boom komen verschillende schimmels voor, de meest zichtbare is de tonderzwam die verschillende grote vruchtlichamen op de stam gemaakt heeft. De boom wordt veilig gehouden door het dode hout boven de voetpaden regelmatig te verwijderen. Deze beuken zijn in het park behouden omdat ze een beeld geven van de parkontwikkeling, beeldbepalend en ook ecologisch belangrijk zijn. Verschillende andere beuken in het park worden wel geveld vanwege de veiligheid.

Belangrijk onderdeel is herstel van het gehele (grond)watersysteem

Bodem is basis

Tot zover de beuken zoals ze er nu bijstaan. In september 2021 begon Jeroen Oorschot als tijdelijk rentmeester op paleis Soestdijk. Jeroen kende vanuit zijn werk het adviesbureau Groeibalans dat adviseert over bodembioïologie; hij had dit eerder ingeschakeld om de conditie van een oude lindelaan te verbeteren. Groeibalans vroeg vervolgens Jan Geerts om de bomen te onderzoeken en een beheerplan op te stellen voor de beuken.

Jan Geerts heeft 15 jaar in de boomkwekerij gewerkt, en raakte ruim 10 jaar geleden geïnteresseerd in de samenhang tussen bodem en biodiversiteit. Jan heeft zijn eigen bedrijf Standing People.be, genoemd, naar de oorspronkelijke bewoners van Amerika. Jan werkt holistisch en probeert altijd rekening te houden met het gehele ecosysteem waar de boom onderdeel van is. Mensen zijn slechts één factor in het geheel. Jan legt verder uit: 'De bodem is de basis. Ziekten en plagen bij planten en bomen zijn vaak secundair, er is in eerste instantie een andere oorzaak. Maar in het boombeheer richt de behandeling zich vaak op de secundaire aantasting, en dus niet op de oorzaak van het probleem. Ik begin eigenlijk altijd door naar de bodem te kijken. Kunnen we die verbeteren voor de boom?'

Zware maaltijd

Bij de beuken zijn bodemstalen genomen waarvan verschillende analyses zijn gemaakt. Zowel de chemische, granulair als de biologische samenstelling van de grond is beoordeeld. De zuurgraad (PH) van de bodem is bepaald en er is een chroma-analyse gemaakt (zie kadertekst voor uitleg). Voor de beuken wordt nu een apart beheerplan gemaakt. Maar hoe pakt Jan dat aan? 'De belangrijkste vraag waar ik mee begonnen ben is: Wat vraagt een veterane boom aan bodemkwaliteit en bodemleven? Wat zijn voorbeelden in de natuur? Hoe ziet het totaalplaatje eruit?' Een aantal elementen in het beheerplan zullen zijn: De kroon mechanisch weer in evenwicht brengen, ook bij windbelasting. Directe zonnebrand op de stam voorkomen. Voor de veiligheid van de bezoekers komt er een fysieke begrenzing om mensen onder de boom vandaan te houden. Als de bezoekers niet meer onder de kroon lopen, kan ook de verdichting van de bodem aangepakt worden. Onder de boom gaat schimmeldominante compost toegepast worden met hierop bladcompost. Jan geeft hierbij ook nog het voorbeeld van de enorme dikke laag van houtsnippers die soms onder bomen wordt aangebracht. Vergelijk het met een heel zware maaltijd die je moet eten op een nuchtere maag, dat werkt niet. Een boom moet gewoon de tijd krijgen om weer te wennen aan een bodem waarin veel voeding en vocht aanwezig is. Boombeheer gaat altijd over een hele lange planningshorizon. >

TRI Groei in Groen is als trotse sponsor van de studentenwedstrijd aanwezig geweest op de NKB 2022. Wij kijken terug op een succesvolle editie en bedanken de KPb voor de goede organisatie.

Onze felicitaties gaan dit jaar in het bijzonder uit naar Thomas en Dennis. Dit jaar hebben we TRI-student Thomas 2e zien worden bij de klimwedstrijd voor studenten. Oud TRI-student Dennis Nies heeft bij de NK de eerste prijs mee naar huis genomen en mag Nederland vertegenwoordigen op de WK klimkampioenschappen in New Mexico!

TRI groei in groen is een landelijk opererende stichting onderverdeeld in 3 regio's. Landelijk hebben wij ruim **330 deelnemende groenbedrijven**, waaronder ook toonaangevende boomverzorgers.

Deze leerbedrijven vinden het belangrijk om bij te dragen aan het opleiden van vakbekwaam personeel. Voor de deelnemende studenten is het NKB een mooi podium om hun netwerk, kennis en vaardigheden op gebied van boomverzorging verder te ontwikkelen. Dat maakt dat TRI graag haar naam verbindt aan de klimwedstrijd voor studenten.

**Gefeliciteerd Dennis met
jouw bijzondere prestatie!**

Meer weten over TRI Groei in Groen? Bezoek onze website en neem contact op met de coördinator in jouw regio!

www.trigroeingroen.nl

STIHL

NIEUW

EEN ONKLOPBARE COMBINATIE. MET ACCUPOWER.

DE NIEUWE MSA 300 EN DE AP 500 S

"Op het vlak van prestaties maak ik geen compromissen. Net zoals de nieuwe MSA 300 met intelligente bedieningscockpit en de AP 500 S, een primeur in de wereld van accupower*. Samen vormen ze de krachtigste accukettingenzaag op de markt, die met een kettingsnelheid tot 30 m/s elke uitdaging aankan."

Robert Ebner, Duits kampioen STIHL TIMBERSPORTS® 2021

MEER VERMOGEN
DE KRACHTIGSTE
ACCUKETTINGZAAG
TER WERELD

**INTELLIGENTE
BEDIENINGS-COCKPIT**
MET DRIE
BEDIJFSMODI

**LANGERE
LOOPTIJD**
DANKZIJ DE POWER
LAMINATE CELLEN

MEER INFO OP **STIHL.NL**
OF BIJ EEN STIHL DEALER IN JE BUURT
STIHL. STERK WERK

Beuken met dode kroondeel en (rechts) catalpa.

Chroma-analyse

De chroma(-analyse) is een soort bodemanalyse waarbij met één plaatje de kwaliteit van een bodem inzichtelijk wordt gemaakt. Een bodemonster wordt opgelost in natronloog en op een filterpapier aangebracht. De kleuren, structuur en vormen geven informatie van zowel het humusgehalte, de hoeveelheid organische stof, maar ook zaken als bodemstructuur, bodemleven en zuurstofhuishouding. De chroma is niet onomstreden als manier om bodemkwaliteit inzichtelijk te maken. Jan Geerts wijst erop dat de chroma een goed beeld geeft in de verhoudingen van bodemelementen en een nuttige hulp is bij het interpreteren van exacte analyses en de vaststellingen ter plaatse.

Boombeheer gaat altijd over een hele lange planningshorizon

Bord met uitleg

Wat verder van de stam af, onder de kroonprojectie, zullen bloembollen en vaste planten geplant worden. Hiertussen kan ook het blad van de boom blijven liggen; zodoende wordt de natuurlijke kringloop ook weer hersteld. De verwachting is dat de wortels groeien waar de bodem goed is en dus wil men de bodem voor de lange termijn herstellen. Niets is heiligmakend, er wordt uitgetoet wat het beste werkt op deze plaats. Er is vooral ook tijd en geduld nodig. Over drie jaar wordt het bodemonderzoek opnieuw uitgevoerd en wordt beoordeeld hoe het beheer voor de boom heeft uitgepakt. In alle stappen van het proces zijn ook de tuinmannen en de rentmeester meegenomen, zodat het beheerplan dadelijk ook goed uitgevoerd kan worden. Ten slotte komt er bij de beuken een bord met uitleg over het beheer, zodat ook de bezoekers van het park kunnen lezen waarom het park hier aangepast is aan de boom in plaats van andersom. Een mooi voorbeeld van hoe het beheer van een veterane boom eruit kan zien. Hopelijk kunnen we hiermee nog jaren van de prachtige beuken genieten.

Gerrit-Jan van Prooijen

Fysieke bijeenkomsten

VERSLAG EN FOTO'S: ERWIN REINHARD

Dit voorjaar hebben wij gelukkig weer live enkele kennisbijeenkomsten kunnen organiseren op onze vertrouwde locatie bij het IPC in Schaarsbergen. Hier een beknopt verslag van de bijeenkomsten op 9 april en 18 juni.

Luisterende zaal op 9 april

9 april: Nederlandse veterane bomen

Op 9 april stond de kennisbijeenkomst in het teken van Nederlandse veterane bomen. Frits Gielissen, Consulting Arborist bij O.B.T.A de Linde, heeft zich gespecialiseerd in het uitvoeren van onderzoek aan en beheer van veterane bomen. Frits deelde zijn ervaringen met betrekking tot het beheer van veterane bomen met de aanwezigen en er werd volop gediscussieerd over de door hem toegepaste snoeimethoden.

Aansluitend vertelde Marjan van Elsland de aanwezigen waarom zij vindt dat de naam Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB) na 40 jaar moet veranderen in Kring Professionele Boomverzorgers.

Deze kennisbijeenkomst is terug te zien op onze website via een link naar YouTube.

18 juni: Bomen in lanen

De kennisbijeenkomst van 18 juni stond in het teken van bomen in lanen. Het boek 'Bomenlanen' van de Bomenstichting stond centraal en kon aangeschaft worden. Willem van Delft van Praktijk Centrum Bomen kondigden de sprekers aan en leidde de discussie, die in het teken stond van het beheer van oude bomen in lanen maar ook de wijze van aanplant en beheer van nieuwe bomen langs wegen en lanen. Tijdens deze middag kwamen de volgende sprekers aan het woord. Ton Stokwielder van Storix boom en landschapbeheer, Jeroen de Haas van Bosgroepen, Eddie Bouwmeester van Bouwmeester Boomverzorgingen, Gerrit Jan van Prooijen van Prohold, Jan van de Brink van Aveco de Bond en Thijs Broers van Goudappel verzorgden een duopresentatie.

Deze kennisbijeenkomst is terug te zien op onze website via een link naar YouTube.

De naam Kring Praktiserende Boomverzorgers moet na 40 jaar veranderen in Kring Professionele Boomverzorgers

Bestuurszaken

VAN HET BESTUUR

Zaadjes planten,

We vieren dit jaar dat onze vereniging 40 jaar geleden werd opgericht. Dat is een hele mooie mijlpaal. Wat 40 jaar geleden klein begon, is uitgegroeid tot een grote, volwassen vereniging waar nog steeds groei in zit. De eerste jaren van de KPB waren tevens de beginjaren van het vak boomverzorging. Nog niet zo lang daarvoor was boomchirurgie de norm. De leden van het eerste uur hadden een gezamenlijk doel: het delen van kennis over bomen. En dat doel hebben we als KPB tot op de dag van vandaag. We geloven dat delen het nieuwe vermenigvuldigen is.

De afgelopen 40 jaar hebben enorm veel mensen zich ingezet voor onze vereniging en daarmee voor ons vakgebied. Door hun kennis en ervaringen te delen hebben ze ons vakgebied naar een hoger niveau getild. Het zijn deze mensen die ons inspireren. Ze planten, bewust of onbewust, zaadjes waardoor anderen enthousiast worden gemaakt voor ons prachtige vak.

Toen ik onlangs Jitze Kopinga sprak en hem vroeg waar zijn passie voor bomen eigenlijk vandaan kwam, kreeg ik een mooi antwoord. Jitze vertelde mij dat hij nog goed wist wanneer bij hem het eerste zaadje werd geplant. Het was eind jaren '60 toen Jitze in de trein een artikel in het maandblad 'Tussen de rails' van de Nederlandse Spoorwegen las. Het artikel ging over het werk van boomchirurg J'ørn Copijn die de 1000-jarige linde in het Utrechtse dorp Achterberg behandelde. Het zaadje was geplant. De interesse voor bomen was bij Jitze gewekt. Jaren later ging hij daadwerkelijk met bomen werken en werd hij één van de bekendste onderzoekers op ons vakgebied in Nederland.

Wanneer werd bij jou het eerste zaadje geplant? En realiseer je je dat ook jij die inspirator kan zijn voor anderen? Want ook al is het zaadje nog zo klein, er kunnen hele mooie grote dingen uit ontstaan. 40 jaar KPB is een prachtige mijlpaal waar we ontzettend trots op mogen zijn. Maar hopelijk is het nog maar het begin van iets veel groters. Als we samen de schouders eronder blijven zetten, voorzie ik een mooie toekomst voor onze vereniging. Wie zaait zal oogsten!

Groet, Jan Willem de Groot (bestuurslid KPB-ISA)

Wie met bomen werkt is lid van KPB-ISA

www.kpb-isa.nl

Uitnodiging kennisbijeenkomst en ALV 8 oktober 2022

VERGROOT UW KENNIS EN NETWERK

| Kennisbijeenkomsten

Kennisbijeenkomst Heeft snoeien vlak na aanplant zin?

Datum:

Zaterdag 8 oktober 2022

Locatie:

Yuverta MBO Velp
Larensteinselaan 26B
6882 CT Velp

Programma:

12:00 - 13:00 uur Inloop met lunch
13:00 - 14:30 uur Presentatie Kees Flier van
Tree-O-Logic
14:30 - 14:45 uur Pauze
14:45 - 15:45 uur Algemene Ledenvergadering met
onder andere begroting 2023
15:45 - 17:00 uur Borrel

Uitnodiging kennisbijeenkomst en ALV

Heeft snoeien vlak na aanplant zin?

De vraag of je bij aanplant van bomen moet snoeien levert altijd mooie discussies op. De meningen erover zijn nogal verdeeld. Sommige boomverzorgers snoeien wel, andere pertinent niet. Drie jaar geleden begon IPC Groene Ruimte samen met Tree-O-Logic een praktijkproef om te onderzoeken of snoei vlak na aanplant zin heeft, en zo ja, op welke manier dit dan het beste kan gebeuren. Tijdens deze kennisbijeenkomst zal Kees Flier van Tree-O-Logic de resultaten van de praktijkproef toelichten. Ben je ook benieuwd of de resultaten van de praktijkproef een einde gaan maken aan de steeds terugkerende discussie? Dan is deze kennisbijeenkomst er één om niet te missen!

Algemene Ledenvergadering

Nieuwe opzet Algemene Ledenvergaderingen

Binnen de KPBI-SA waren we gewoon om één Algemene Ledenvergadering (ALV) per jaar te organiseren. Deze ALV vond dan traditioneel plaats in februari. Nadeel van deze werkwijze is dat de begroting dan wordt vastgesteld op een moment waarop het verenigingsjaar al lopende is. Om die reden heeft het bestuur besloten om jaarlijks twee Algemene Ledenvergaderingen te organiseren: een voorjaarsvergadering in april en een najaarsvergadering in oktober. In de voorjaarsvergadering ligt de focus op het jaarverslag van het voorgaande verenigingsjaar en de financiële verantwoording. In de najaarsvergadering ligt de focus op de begroting van het komende verenigingsjaar. Op de Algemene Ledenvergadering van 8 oktober 2022 zal het bestuur, naast een aantal lopende zaken, de begroting voor 2023 presenteren.

Yuverta MBO Velp

Een wens van het bestuur is om de kennisbijeenkomsten vaker op andere locaties te organiseren. Om die reden gaan we op 8 oktober naar Yuverta MBO in Velp. Houd vanaf nu dus goed in de gaten waar de kennisbijeenkomst wordt georganiseerd!

De invulling van de kennisbijeenkomsten blijft verder onveranderd. We starten met koffie en een lunch, gaan aansluitend luisteren naar een presentatie en sluiten af met een gezellige borrel.

Meer informatie en aanmelden

Voor de kennisbijeenkomsten is inschrijven verplicht. Inschrijven kan alleen via de website van de KPBI-SA. Wil je tijdig een uitnodiging ontvangen, dan moet het secretariaat wel beschikken over het juiste e-mailadres! Voor meer informatie, zie www.kpb-isa.nl

KENNISBIJEENKOMSTEN 2022

zaterdag 8 oktober + ALV

zaterdag 10 december

KENNISBIJEENKOMSTEN 2023

zaterdag 11 februari + ALV

zaterdag 8 april

zaterdag 10 juni

zaterdag 7 oktober + ALV

zaterdag 9 december

WEBINARS 2022

donderdag 10 november

WEBINARS 2023

donderdag 12 januari

donderdag 9 maart

donderdag 11 mei

donderdag 7 september

donderdag 9 november

VAN 'T VAT

JITZE KOPINGA

'Momenteel leggen fijnsparren massaal het loodje in Nederland. Hoe dit komt is niet helemaal duidelijk. De één zegt droogte, de ander zegt dat door het ontbreken van (echte) winters de winterrust nooit optreedt.'

De uitbundige sterfte onder fijnsparren heeft de afgelopen tijd regelmatig het nieuws gehaald.

Vaak was hier sprake van een massale aantasting door de letterzetter (*Ips typographus*), een kevertje dat vooral verzwakte naaldboomsoorten aantast, zoals grove den, lariks en douglasspar. De verzwakking van de fijnspar wordt vooral toegeschreven aan droogte waarvoor de soort relatief gevoelig is (score 1,8 op een schaal van 0 = geen tolerantie tot 5 = maximale tolerantie). In hoeverre de droogte het gevolg is van de klimaatverandering is nog enigszins gissen, want aantastingen door de letterzetter zijn niet iets van alleen de laatste tijd. De huidige grootschaligheid is echter wél opmerkelijk. Uiteraard zijn er meerdere factoren denkbaar die (tevens) kunnen bijdragen aan een vermindering van de conditie van de sparren. Een verandering van het patroon van winterrust is daarbij een hypothese die niet zo voor de hand ligt, wanneer je het natuurlijke verspreidingsgebied van de boomsoorten die worden aangetast zo eens bekijkt, maar kan in theorie niet worden uitgesloten. Vooralsnog lijken echter 'traditionele' teeltomstandigheden zoals een voldoende vochtvoorziening in combinatie met de droogtegevoeligheid van de soort zwaarder te wegen. Kortom, met het planten van de juiste bomen op de juiste groeiplaatsen zou je dit soort ontwikkelingen wellicht wat beter kunnen beheersen.

Boombioloog Jitze Kopinga van Kopinga Boomadvies, geeft in elk nummer van Bomen antwoord op een boombiologische vraag. Heb je een vraag? Of wil je reageren op het antwoord van Jitze? Mail je vraag of reactie dan aan de redactie: vakblad@kpb-isa.nl

SIMENS BOEKENKAST

In elke editie van vakblad Bomen behandelt **Simen Brunia** enkele nieuw uitgekomen bomenboeken, enkele oude meesters of bijzondere exemplaren uit zijn verzameling bomenliteratuur. **Heb je suggesties?** Mail die dan naar de redactie van het vakblad (vakblad@kpb-isa.nl).

Elk jaar komen er gelukkig weer nieuwe bomenboeken uit. De vier boeken die ik deze editie met jullie behandel zijn allemaal vers van de pers. En het eerste boek is bij het schrijven van dit verhaal nog niet eens gedrukt. Het belooft een mooi bomenboekjaar te worden!

De wortels van ons land – Joris Hellevoort

Een van mijn grootste dromen op het moment is om een bomenboek te schrijven. En dat gaat ook zeker een keer gebeuren, maar toen de auteur van dit boek me van zijn plannen vertelde, voelde het een beetje alsof hij het boek aan het schrijven was dat ik al een tijdje in mijn hoofd had. En in plaats van jaloezie ontstond er een enorme bewondering voor de noeste onderzoeksarbeid die Joris aan het verrichten was in oude landhuizen, op het internet, in de archieven en bij de bomen zelf. Want daar gaat het tenslotte om. De 21 beroemdste bomen van ons land. Nou ja 21 ... er zijn een paar favorieten van de auteur in terechtgekomen waarmee hij zelf lokaal verhalen heeft beleefd, en er zijn er ook een paar afgefallen waarvan je je als boomspecialist juist afvraagt: Waarom hoort deze niet bij de beroemdste van Nederland? De linde van Achterberg en de linde van Sambeek zijn nu bekend, maar beroemd zijn ze nooit geweest eigenlijk. Weinig gedichten, schilderijen, mythen of een vermelding op oude landkaarten hebben deze bomen gekend. En een andere manier om de beroemdheid van een boom te 'meten' is om te kijken hoe vaak een boom op een oude ansichtkaart voorkomt in de afgelopen 120 jaar. De nieuwe ontdekkingen over deze toch al bekende bomen die Joris heeft gedaan, hebben me verbaasd. En daar kom je dus pas achter als je elke bron checkt tot ... aan de bron. Wat een monnikenwerk, maar wat een prachtig resultaat vol met prachtige verhalen, feiten, foto's, historische vermeldingen en kaartmateriaal.

Ik ben bevooroordeeld geef ik ruiterlijk toe in dezen. Ik heb technisch mee mogen lezen, mocht beeldmateriaal leveren en ook het voorwoord schrijven. En dus misbruik ik deze recensierubriek voor een boek dat op het moment van schrijven nog niet eens gedrukt is, maar bij het uitkomen van vakblad Bomen zeker wel. Mochten jullie ook zo benieuwd zijn naar het boek over de 21 beroemdste bomen van Nederland, dan zorg ik dat de eerste 25 mailers (info@bomenbieb.nl) die een bestelling doen voor één of meer exemplaren, een gesigneerd exemplaar van de auteur toegestuurd krijgen.

Prijs: circa € 35, verkrijgbaar bij de auteur, de uitgeverij of stuur een mail naar info@bomenbieb.nl

Bomenlanen – Gerdy Verschuure-Stuip e.a.

De bomenlanen van Nederland staan onder druk. Vaak lees je over lange boomstructuren langs (provinciale) wegen die plots moeten verdwijnen. Essentaksterfte is een van deze veroorzakers en die kan ik nog plaatsen, maar bomen kappen vanwege verkeersveiligheid gaat er bij mij echt niet in. De baten van deze bomen zijn wat mij betreft vele malen hoger dan de nadelen. Voor eenieder die met deze discussies te maken krijgt: schaf dit mooie boek aan en lees het aandachtig. Elke bomenlaan die we kunnen behouden in deze tijden is winst!

Prijs: circa € 30, verkrijgbaar via www.bomenstichting.nl

Bomen en wet – Bas Visser & Edwin Koot

Dit boek is al veel langer standaardkost voor cursisten die zich als Tree Worker, Tree Technician of Tree Manager laten scholen. En toch wordt het dit jaar even opnieuw onder de aandacht gebracht. De zevende (!) druk is namelijk volledig gereviseerd. Dat is nodig omdat de wetgeving nu eenmaal ook niet stilstaat. Deze keer heeft Edwin Koot ook meegeschreven en -gedacht. Veel gemeenten zijn bezig met de Omgevingswet, of passen het vergunningstelsel aan de nieuwe tijd aan. En belangengroeperingen, burgers en professionals krijgen meer en meer vragen over het bomenrecht. Een boek dat bij iedere boomprofessional op de plank moet staan.

Prijs: circa € 45, onder ander op www.itsfortrees.nl

Handboek bomen 2022 – Norminstituut Bomen

En een tweede boek dat in 2022 opnieuw is uitgekomen is het Handboek Bomen 2022. Ook dit boek is nog eens van voor tot achter op inhoud gecheckt en waar nodig aangepast of aangescherpt. Met validatiecommissies vanuit zowel aannemer als opdrachtgevers is getracht om zo dicht mogelijk op de praktijk aan te sluiten. En anderzijds om juist bij gebrek aan regels in de praktijk hier duidelijke en scherpe richtlijnen voor aan te bieden. Naast een inhoudelijke check van het al bestaande handboek zijn er ook enkele compleet nieuwe hoofdstukken toegevoegd aan deze nieuwe versie. Zo kunnen we in hoofdstuk 18 t/m 20 richtlijnen en informatie vinden over groeiplaatsonderzoek, de kwaliteitsbeoordeling van bomen en de bomenbalans (ecosysteemdiensten). Heb je het nieuwe Handboek Bomen 2022 nog niet ontvangen, informeer dan bij het Norminstituut Bomen naar de mogelijkheden.

Prijs: voor licentiehouders of via www.norminstituutbomen.nl

Simen Brunia is bomenboekengek en verzamelt al vele jaren alles wat los en vast zit met het thema bomen. Zijn collectie omvat de nieuwste bomen en natuurboeken, maar ook oudere boeken tot zelfs uit de 17^e eeuw. Gooi geen bomenboeken weg als je aan het opruimen bent, maar laat het Simen even weten (info@bomenbieb.nl).

KORT NIEUWS

Beleveniswereld van de eik

Eind vorig jaar plaatste NEMO Kennislink een lezersoproep om een brief te schrijven namens een zelfgekozen stuk natuur aan een wereldleider naar keuze. De prijsvraag was gekoppeld aan het evenement Thinking Planet van 29 april 2022 en sloot aan bij het kunstproject Letters from Nature van Jeroen van der Most en Peter van der Putten.

De ene keer was de brief geschreven vanuit een poëtische natuur, de andere keer uit een absurde of een wraakzuchtige natuur. De winnende brief werd geschreven door Yvonne van Leeuwen, uit naam van een oude eik. Op basis van deze tekst lieten Jeroen van der Most en Peter van der Putten kunstmatige intelligentie een nieuwe boodschap schrijven. Deze brief staat hieronder.

Beste president,

Ik hoop dat je goed bent! Ik ben een oude Eikenboom en ik schrijf je deze lange brief omdat ik hoopvol ben over de toekomst. Ik heb gezien hoe de wereld verandert en ik weet dat we samen kunnen werken om het klimaat te redden.

Laten we beginnen bij het begin. Ik ben al heel oud, maar ik herinner me nog goed de dag dat ik werd geplant. Ik was zo blij! Ik had een nieuwe thuis en ik was vastbesloten om alles te geven voor mijn eigenaar. De jaren gingen voorbij en ik groeide en groeide. Ik zag hoe de wereld veranderde, maar ik bleef hoopvol. Ik wist dat we samen konden werken aan een betere toekomst.

Toen kwam de dag dat ik werd geveld door een storm. Ik was zo verdrietig! Ik had niet gedacht dat het zou gebeuren, maar ik was dood. Mijn eigenaar begroef me en ik dacht dat mijn leven voorbij was. Maar ik was verrast toen ik wakker werd. Ik was niet dood, maar levend! Ik had een nieuwe thuis gekregen en ik was vastbesloten om weer te geven voor mijn nieuwe eigenaar.

De jaren gingen voorbij en ik zag weer hoe de wereld veranderde. Deze keer was ik niet alleen hoopvol, maar ook trots. Ik had gezien dat we samen konden werken aan een betere wereld.

Nu, jaren later, zie ik weer dat de wereld verandert. Maar dit keer ben ik niet alleen hoopvol, ik ben ook bang. Bang voor wat de toekomst zal brengen. Er is een storm op komst en ik weet dat we samen kunnen werken om hem te stoppen. Ik weet dat je veel te doen hebt, maar ik hoop dat je ook tijd neemt om naar mij te luisteren.

Laten we samen werken aan een betere toekomst, een toekomst waarin we het klimaat kunnen redden.

Met hoopvolle groeten, Eikenboom

De winnende brief van Yvonne van Leeuwen is volledig terug te lezen via deze link: www.nemokennislink.nl/pagina/winnende-brief-van-een-oude-eikenboom
Bron: www.nemokennislink.nl

Gezien de huidige omstandigheden is het onzeker of de Kennisbijeenkomsten doorgang kunnen vinden, en in welke vorm. Op de website van KPB-ISA is hierover meer informatie te vinden.

AGENDA

zaterdag 19 november 2022

Feest ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van KPB-ISA

Bij het ter perse gaan van dit nummer was het programma nog niet bekend. Maar één ding is zeker: het wordt genieten!

Locatie: IPC, Schaarsbergen

Meer informatie: www.kpb-isa.nl

woensdag 8 en donderdag 9 februari 2023

International Conference on Urban Forests and Trees (ICUFT)

De International Conference on Urban Forests and Trees beoogt toonaangevende academici, onderzoekers en wetenschappers samen te brengen om hun ervaringen en onderzoeksresultaten inzake alle aspecten van urban forests en stadsbomen uit te wisselen en met elkaar te delen. Ook biedt het onderzoekers, mensen uit het vak en opleiders een belangrijk interdisciplinair platform voor het presenteren en bespreken van de meest recente innovaties, trends en zorgen en van de praktische uitdagingen en oplossingen op het gebied van urban forests en stadsbomen.

Het congres zal digitaal plaatsvinden.

Locatie: Amsterdam

Meer informatie: waset.org/urban-forests-and-trees-conference-in-february-2023-in-amsterdam

dinsdag 25 t/m donderdag 27 april 2023

Deutsche Baumpflegetage 2023

De Deutsche Baumpflegetage zijn het grootste evenement op het gebied van boomverzorging in Europa. Het definitieve programma zal zo spoedig mogelijk bekend worden gemaakt.

Locatie: Augsburg (Duitsland)

Meer informatie: www.forum-baumpflege.de/en/

*Ditmaal niet slechts één film over bomen, maar een hele reeks! Voor het Urban Tree Festival van 2021 werd een verzameling films bijeengebracht waarin kunstenaars hun visie op bomen gaven: videostrolls.com/2021/04/09/films-looking-at-trees-for-the-urban-tree-festival
Of scan de QR-code met smartphone of tablet.*

Kennisbijeenkomsten en studiedagen

Ook in 2022 worden de **KPB-ISA-kennisbijeenkomsten** georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke even maand. Ze beginnen tussen 12.00 en 13.00 uur (mits anders vermeld wordt in de agenda) en eindigen rond 17.00 uur.

Voor de kennisbijeenkomsten is inschrijven verplicht. Inschrijven kan alleen via de website van de KPB-ISA. Wil je tijdig een uitnodiging ontvangen, dan moet het secretariaat wel beschikken over het juiste e-mailadres! Voor meer informatie, zie www.kpb-isa.nl

De studiedagen van **Bomen Beter Beheren** worden georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke oneven maand.

Voor meer informatie, zie www.bomenbeterbeheren.org

NIEUW

KRACHTIGE HOUTVERSNIJPERAARS ZELFRIJDEND OP ACCU

GTM Professional introduceert twee nieuwe houtversnipperaars, de GTS1300WD is geschikt voor takdiameters tot 10 cm en GTS1800WD kan takken tot 12 cm aan. Deze nieuwe 'Wheel Driven' modellen bieden boomverzorgers en hoveniers de flexibiliteit om de machine gemakkelijk mee te nemen en te verplaatsen op locatie. Het accu aangedreven systeem heeft een actieradius van 9,5 km op vlakke bestrating en is geschikt voor hellingen tot 15°. De stevige luchtbanden en zwenkwielen zorgen samen voor optimale wendbaarheid en met een breedte van slechts 73 cm past de machine nog altijd door een tuinpoort. Beide houtversnipperaars worden geleverd met een 270° draaibare uitvoer.